

Med andra ord

Texter

Prov vt 2021

Svenska 3 och svenska som andraspråk 3

Innehåll

Texter	Sida
För 50 år sedan blev hon du med chefen av Emmeli Nilsson	3
Vi säger så av Lars-Gunnar Andersson	6
Hen – ett litet och stort ord av Martin Persson	8
Laddade ord av Lars Melin och Mikael Parkvall	10
Ribbings etikett av Magdalena Ribbing	13
Din rang avgör hur du hälsar av Anna Asker	16
Dösnack och kallprat av Lars Melin och Martin Melin	19
Hej, hur helig är handskakningen? av Izabella Rosengren	22
Språkpolitik av Olle Josephson	24
Sheng förenar och delar Kenya av Louisa Nyström och Peter Hammarbäck	26
Varför blir vi rasande när vi möts av dåligt språk? av Jenny Aschenbrenner	29
Nu omfamnar vi förortsslang av Henrik Sahl Johansson	32
Litteraturförteckning och bildförteckning	35

För 50 år sedan blev hon **du** med chefen

Märta Nordenfelt kom till Medicinalstyrelsen på sextiotalet. Hon var "fröken Nordenfelt" och chefen "avdelningschef Lindgren". Men så blev Bror Rexed generaldirektör – och du-reformen var ett faktum.

Märta Nordenfelt kom till Medicinalstyrelsen 1966 för att arbeta som sekreterare åt chefen på avdelningen för planering och beredskap. [...] När hon började som sekreterare kallades hon assistent. Det var en titel långt ned på statuslistan, där bara skrivbiträde och kontorist låg under. Skulle någon tilltala henne var det fröken Nordenfelt som gällde.

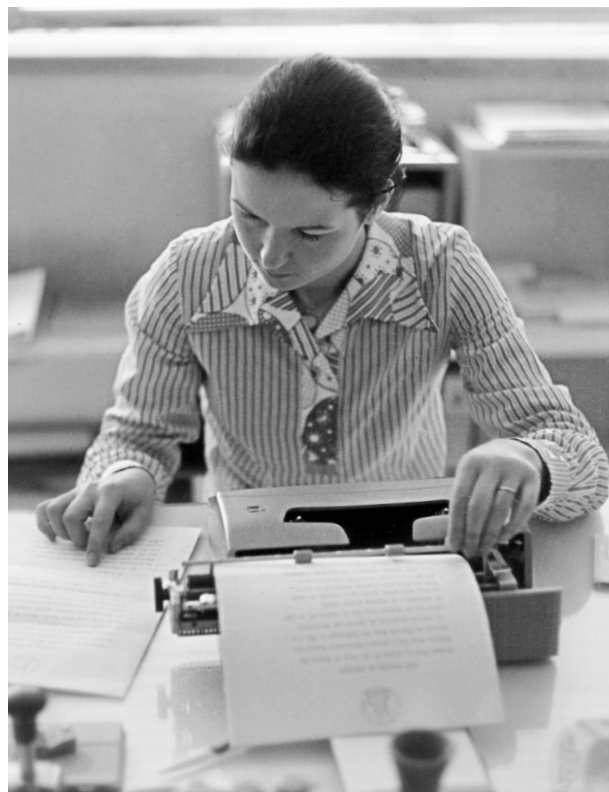
– Jag och sekreteraren som jag arbetade tillsammans med sa fru och fröken till varandra. Till chefen sa jag avdelningschef Lindgren, eller ni. Det var så man sa. Nu i efterhand känns det väldigt gammelmodigt!

Märta Nordenfelt kommer ihåg att hon och sekreterarkollegan sa du till varandra utanför arbetsplatsen, på fritiden. Men att säga du på jobbet gick inte för sig. Duade varandra gjorde man hemma med familjen och nära vänner, om ens det.

– Jag sa inte du till mina föräldrar. Jag sa mamma och pappa. Och till kompisars föräldrar var det tant och farbror som gällde, säger Märta Nordenfelt.

Det gällde alltså att ha ordentlig koll på titlarna bland kolleger och chefer. Det fanns en hel del att hålla reda på. Statsförvaltningens karriärtrappa var uppdelad i olika nivåer, från skrivbiträde, kontorist, assistent, byråsekreterare och förste byråsekreterare vidare till byrådirektör, avdelningsdirektör, byråchef, avdelningschef, överdirektör och slutligen generaldirektör.

– Vi hade internkataloger där det gick att slå upp, och man visste ungefär vilka man skulle ha kontakt med. Att skilja mellan vanlig byråsekreterare och förste byråsekreterare var viktigt. En gång kallade jag

Sekreterare vid skrivmaskin. Foto: Icodacci/Istock.

av misstag en kollega för byråsekreterare. Då sa han snörpigt: "FÖRSTE byråsekreterare!" minns Märta Nordenfelt.

Under hennes första år på myndigheten var Arthur Engel generaldirektör. Han var en sträng man med mycket pondus. Bror Rexed som tog över generaldirektörsposten 1967 var Arthur Engels totala motsats, enligt Märta Nordenfelt: Mänsklig, vänlig, spontan och rätt rolig. Som ny generaldirektör höll han ett tal för personalen som senare kom att ses som startskott för den svenska du-reformen.

– Han var väldigt livfull och talade till oss som jämlikar. Det hade man inte hört att en generaldirektör kunde göra förut. Och han var ju värmlänning så bara

själva dialekten var varm, säger Märta Nordenfelt.

Bror Rexed uppmanade personalen att lägga titlarna åt sidan och säga du till varandra, oavsett var de befann sig i den interna hierarkin. Han förklarade att han själv tänkte säga du till alla medarbetare.

Märta Nordenfelt upplevde det som en befrielse att lägga bort titlarna.

– För mig kändes det väldigt naturligt, eftersom han var som han var. Sedan kan jag förstå dem som tyckte att det gick lite väl snabbt. Det fanns de som tyckte illa om förändringen också.

När Medicinalstyrelsen året därpå slogs ihop med Socialstyrelsen och Bror Rexed blev generaldirektör för hela myndigheten lade han bort titlarna även där. Agerandet fick stort genomslag. Bror Rexed kom att bli en symbol för du-reformen och har av många tolkats som dess initiativtagare.

Men Bror Rexed var inte den ende som föredrog ett enklare tilltal vid den här tiden. Publikts föregångare Statstjänstemannen skrev i september 1967: "Generaldirektör Rexeds duande får tas som ett tecken på det 'töväder' som inträtt i umgängesformerna i de statliga verken."

Olle Josephson, professor i nordiska språk vid Stockholms universitet, menar att den roll Bror Rexed har tillskrivits är kraftigt överdriven.

– Han höll sitt tal 7 juli när det var sommartorka i medierna. Han var en modern generaldirektör så han förstod att skaffa sig lite medieutrymme och signalera att nu skulle Medicinalstyrelsen moderniseras.

Olle Josephson. Foto: Åsa Westerlund/TT.

Hade han tillträtt i mars i stället så vet jag inte om vi hade fått honom som en sådan frontfigur, säger Olle Josephson.

— — —

Slutet av sextioalet och början av sjuttioalet var en omvälvande tid. En politisk vänstervåg svepte över västvärlden, och året 1968 blev symbol för en brytningstid mellan etablerade föreställningar och en mer radikal syn på demokrati och frihet. Tidigare traditioner och konventioner ifrågasattes, jämlikhet låg i tiden.

Olle Josephson menar att det främst var två stora trender som låg bakom du-reformen: Demokratiseringen och urbaniseringen. Demokratiseringen innebar ett starkare jämlikhetstänkande, medan urbaniseringen innebar mer kontakt med ett större antal människor.

– I ett litet samhälle där alla visste vad andra hette eller vilken titel de hade så fungerade det att tilltala folk med namn eller titel. Men när man inte vet vad andra heter på spårvagnen eller i butiken så blir det väldigt otympligt och besvärligt.

En av de stora drivkrafterna bakom du-reformen var alltså vanligt folks vanor i vardag och arbetsliv under femtio- och sextiotalen. Att hålla reda på titlar och namn var svårt och snårigt, risken att göra fel ständigt närvarande. För att komma runt problemet gjordes ofta omskrivningar, som "Kan jag vara till hjälp?" och "Hur står det till i dag då?". Du-reformen underlättade i människors vardag.

Några grupper hade gått före i utvecklingen. I folk-rörelserna, som nykterhetsrörelsen och idrottsrörelsen, duade man varandra i flera årtionden innan du-reformens breda genombrott i slutet av sextioalet och början av sjuttioalet. Idrottsrörelsens duande nådde dessutom ut till allmänheten via media.

– Radiointervjuer med idrottsmän och idrottskvinnor sticker ut. Som när Sven Jerring intervjuade Gunder Hägg, då sa han du. Man duade varandra allmänt inom idrottsrörelsen och idrottarna var ofta unga män i tjugoårsåldern. Det skulle ha varit otroligt besynnerligt för journalisten att säga "Är herr Hägg i god form?" säger Olle Josephson.

Bror Rexed på Medicinalstyrelsen 1967. Foto: Sven-Erik Sjöberg/TT.

Enligt honom var statstjänstemännen däremot sena på bollen. En viktig faktor var myndigheternas tydliga hierarkier.

– I hierarkiska organisationer kom du-reformen senare. Ta bara militären. När jag gjorde värnplikt i början av sjuttioalet så var det otänkbart att säga du till befälet, säger Olle Josephson.

Ändå slog du-reformen generellt igenom snabbt i samhället. Olle Josephson bedömer att det var allmänt etablerat att säga du i mitten av sjuttioalet. Då blev det också lättare att samarbeta och ha gruppmöten på jobbet, tror han.

– Samtidigt var du-reformen en del av den anda och omgestaltung av arbetslivet som redan pågick. Det går inte att säga vad som var hönan eller ägget.

För Märta Nordenfelts del blev arbetslivet enklare efter reformen.

– Men man fick slå i internkatalogen igen. Vad hette förste byråsekreterare si och så i förnamn? Det var inte så viktigt att kunna förnamn innan.

Emmeli Nilsson
Publikt 2017:8

VI SÄGER SÅ

För inte så länge sedan hade vi i Sverige ett utbrett titelbruk. Vi vände oss till *major Frid* och *pastor Strid*. Här har vi yrkesbeteckning plus efternamn. I andra fall användes titlarna *fru*, *fröken* och *herr*, alltså *fröken Lind* och *herr Lund*. Detta har under större delen av 1900-talet varit det gängse tilltalsmönstret.

Detta är inget enkelt sätt. Man måste inte bara hålla reda på vad folk heter i efternamn utan också vad de har för arbete, och i kvinnors fall om de är gifta eller inte (valet mellan *fru* och *fröken*).

En enkel lösning kunde vara att använda ett hövligt *ni* som tilltal och avstå från det mesta av titulerandet. Denna lösning fanns egentligen inte eftersom *ni* (till en person) upplevdes som nedvärderande; det var inte lika respektfullt som ett korrekt titulerande.

Om man är född på 1970-talet eller senare, så har man förmodligen ingen egen erfarenhet av det gamla svenska titelbruket, och då är sannolikheten stor att man tror att *ni* alltid funnits och alltid varit det hövliga tilltalet.

Erik Wellander är mest känd som författare till den fascinerande boken *Riktig svenska*, en bok som klart och tydligt talar om vad som, enligt Erik Wellander, är riktig svenska. Men han gjorde annat också. År 1935 gav han ut ett litet häfte med titeln *Tilltalsordet ni*. I denna skrift argumenterar han för en *ni*-reform, som han beskriver på följande sätt: ”*Ni*-reformens mål är ett sådant tilltalsskick, att utanför det område, där *du* med rätta är allenarådande, *ni* användes av vem som helst till vem som helst.”

Den här sista passusen att *ni* skall kunna användas av vem som helst till vem som helst är central. Den liksom den tidigare nämnda negativa klangen hos *ni* har sin förklaring i att *ni* typiskt användes uppifrån och ner men inte nerifrån och upp. Wellander citerar Svenska Akademiens språklära från 1836: ”I umgänget nyttjas *Ni* ... endast vid tilltal till mindre bekanta personer och af ringare stånd än den talande.”

Om ett ord används på det här sättet, uppifrån och ner men inte omvänt, så är det klart att det inte anses artig och hövligt. En del tyckte uppenbarligen genuint illa om ordet. ”Det vassa *ni* sticker som en syl i näsan”, säger en person, och en annan hävdar att *ni* är ”en språkligt sett fullständigt omotiverad sammanställning av språkets mest oestetiska vokal och dess mest impertinent klingande konsonant”.

En del avskydde alltså *ni*. Andra startade under 1800-talets andra hälft *ni*-föreningar, föreningar där man niade varandra och propagerade för en *ni*-reform.

Wellander talar också för en *ni*-reform: ”Vi måste vänja oss av med att säga: *Minns fröken Gustafsson var fröken Gustafsson lade sin väska när fröken Gustafsson gick?* Vi skola icke ens säga: *Minns fröken var fröken lade sin väska när fröken gick?* Utan vi skola vänja oss vid att säga: *Minns ni var ni lade er väska när ni gick?*”

Det blev aldrig någon *ni*-reform. I stället blev det mot slutet av 1960-talet en *du*-reform, som slog bort både niandet och titulerandet. *Du* hade naturligtvis funnits förr men då använts i en trängre krets mellan nära vänner.

Det lustiga i det hela är att vi kan lägga märke till hur *ni* sedan omkring 1980 återigen blivit vanligare, speciellt i servicenäringarna. I affärer och på restauranger nias det flitigt idag. Och detta nya niande är alldeles klart hövligt, i alla fall är det tänkt så.

Men det fungerar inte alltid. Många som vuxit upp i titelbrukssamhället och anpassat sig till *du*-reformen, tycker att det är förfärligt onödigt med detta niande. Inte sällan hör man folk som ger uttryck för sådana känslor.

När jag var liten hade jag två lekkamrater som hette Torgny och Åke. Deras föräldrar hette tant Aina och farbror Bertil respektive tant Kerstin och farbror Stig. Så heter de fortfarande förresten, men idag utelämnar jag *tant* och *farbror* och nöjer mig med förnamnet eller ett *du* som tilltalsord.

För oss som är födda på 40-talet, och jag tror även för dem som är födda på 50-talet, var det en självklarhet att kamraternas föräldrar titulerades tant och farbror följt av ett förnamn. Andra vuxna i kvarteret kunde heta tant Svensson och farbror Lindgren. Och när vi tilltalade okända vuxna ute på gatan, så sa vi *tant* och *farbror*, till exempel *Kan tant säga hur mycket klockan är?*

För dem som är födda på 70-talet och senare är det lika självklart att kamraternas föräldrar heter Jan och Kerstin, Lasse och Eva och så vidare. Ingen skulle komma på tanken att säga *tant Kerstin* och *farbror Jan* till dem.

Förändringen i det här tilltalsbruket, alltså vad man kallar kamraternas föräldrar, tycks ha ägt rum hos dem födda på 60-talet. Visserligen skall man alltid vara försiktig när man uttalar sig om när en förändring i språket äger rum, eftersom den aldrig sker samtidigt överallt. Alla förändringar varierar geografiskt och socialt. De börjar i ett område och sprider sig till andra. De börjar i vissa sociala miljöer och sprider sig till andra. Men just i det här fallet finns det en häpnadsväckande god möjlighet att tala om när förändringen slog igenom. Jag har testat mina intuitioner genom att fråga en mängd människor, så jag känner mig rätt säker på tiden för förändringen. Och uppenbarligen har det gått väldigt fort. Det som var en självklarhet för min generation är en omöjlighet för mina barns generation. Det är mycket sällan språkliga förändringar springer i väg med sådan fart.

Den här förändringen är ungefär samtidig med den så kallade *du*-reformen, alltså då vi mer allmänt kunde säga *du* till varandra, trots att vi inte kände varandra. Denna brukar förläggas till sent 60-tal eller tidigt 70-tal. *Du*-reformen, om vi får kalla den så, gällde inte bara för kontakten mellan vuxna utan också kontakten mellan vuxna och barn eller ungdomar.

Jag tog studenten 1968 och det var under min gymnasietid inte brukligt att säga *du* till lärarna. Möjligen sa vi *du* till någon av de yngre lärarna. Och i folkskolan sa vi inte heller *du* till våra lärare. De brukade heta *fröken* och *magistern*, och då inte bara när vi påkallade deras uppmärksamhet utan även inne i meningar, till exempel *kan magistern säga hur vi skall göra*.

Lars-Gunnar Andersson
Vi säger så, 2000

HEN

– ETT LITET OCH STORT ORD

I mitten på 00-talet började *hen* dyka upp lite här och var. Man hörde det inom queerkretsar, och på wikin jag hängde på, Handgranat, skrev många *hen* eller *hn*. Jag pluggade språk då och minns hur nyfiken jag var på hur det skulle gå för detta lilla, men stora, ord. Skulle det kunna ta sig in i svenska språket och bli accepterat även i bredare sammanhang?

— — —

Betydelseförskjutningar i befintliga pronomen är en sak, men det är också möjligt att introducera helt nya pronomen i ett språk, och det kan gå undan. *Hen* bevisar detta. Ordet föreslogs redan på 60-talet som ett möjligt genusneutralt pronomen i svenskan, men under de senaste fem åren har utvecklingen gått väldigt fort. *Hen* har blivit etablerat, användningen har ökat kraftigt och auktoriteter som SAOL och språkvårdare har erkänt ordet, uppmuntrat till dess användning och skänkt det legitimitet. [...]

Vad betyder *hen*?

Vad är det då för funktion *hen* fyller, vilka betydelser har ordet? Som Karin Milles skriver kan *hen* användas både med generisk och specifik referens.¹ Om det används om en specifik person kan anledningarna vara flera: 1. personen identifierar sig inte som *han* eller

hon, 2. man känner inte till personens könsidentitet eller 3. man känner till personens könsidentitet men tycker inte det är relevant att tjata om det hela tiden. *Hen* fyller alltså flera luckor i det svenska språket, dels ur ett rättighetsperspektiv, att erkänna och ge plats åt de transpersoner som inte definierar sig som *han* eller *hon* – vilka inte haft någon plats i det tidigare, könsbinära pronomensystemet – dels ur ett smidighetsperspektiv, att inte behöva markera könsidentitet för att kunna prata om en person. Jag skulle säga att den första funktionen är viktigast eftersom det handlar om ett grundläggande erkännande av människor som definierar sig som något annat än *han* eller *hon*. Att pronomenet *hen* dessutom kan fylla en lucka i det att det erbjuder en möjlighet att kunna tala om personer utan att köna dem hela tiden är dock också viktigt. *Hen* korrigerar alltså det svenska språket så att det på ett bättre sätt kan avspegla hur människor verkligen är, samtidigt som det skapar förutsättningar för ett språk och ett samhälle som inte ständigt sorterar människor efter två köns kategorier. Med *hen* närmar sig det svenska språket finskan, som har ett könsneutralt pronomensystem med *hän* som enda singularpronomen i tredje person, för personer av alla möjliga kön.

— — —

1. Milles, K. (2013). "En öppning i en sluten ordklass? Den nya användningen av pronomenet *hen*". *Språk & Stil*. 23. s. 108.

Svenska
Akademiens
ordlista
över
svenska
språket

Svenska Akademiens ordlista/SAOL. Foto: Nora Lorek/TT.

Dagens *hen*-bruk. Mellan pk-neologism och vardagsord

Hur ser *hen*-användningen ut då? Milles undersökte *hen*-bruk på myndigheters webbplatser, i studentuppsatser, i riksdagsmotioner och i tidningar. Myndigheternas webbplatser använde ordet i väldigt liten utsträckning, däremot var *hen* väldigt vanligt i studentuppsatser, har börjat förekomma i riksdagsmotioner (främst från Vänsterpartiet och Miljöpartiet) och i tidningstext. Den vanligaste användningen av *hen* är med generisk referens men det förekom även med specifik referens, antingen för att beteckna personer som inte identifierar sig som han eller hon eller för att anonymisera intervjupersoner i uppsatser eller tidningsartiklar. Även om *hen* nu är mer etablerat som ett alternativ till *han* och *hon* finns det enligt Milles ”inga som helst indikationer på att *hen* håller på att slå ut andra alternativa uttryckssätt, som andra pronomen”.² På så vis är *hen* ingen radikal förändring, men ett berikande av svenskan med alternativt pronomen. Det återstår att se hur användningen utvecklar sig. Milles artikel är från 2013.

Gustafsson Sendén, Bäck och Lindqvist har genom enkätstudier undersökt attityder till *hen* under perioden 2012–2015.³ Folk har blivit mer positivt inställda till *hen* allt eftersom tiden har gått. 2012 var de flesta

negativt inställda till *hen*, 2015 var de flesta positivt inställda. Attityderna har dock svängt fortare än själva användningen, enligt studien.

Hen är numera sanktionerat av SAOL och språkvårdare och används till viss del, på så vis är det numera ett vardagsord, men det innebär inte att det är allmänt accepterat. Beroende på vem läsaren eller lyssnaren är kan ordet fortfarande sticka ut, vara markerat. Och det finns de som tycker att *hen* är ett onödigt och löjligt ord, eller ett exempel på att samhället styrs av en kulturmarxistfeministisk sammansvärjning. Ett pk-ord, en neologism. Det finns förstås en skala här, alla som tycker att *hen* känns konstigt är inte nödvändigtvis antifeminister, de kanske bara är lite ovana. Men det är väldigt mycket en vanesak, tänker jag – det som sticker ut i början gör inte det efter ett tag.

Martin Persson
Bibliotek i samhälle 2016:2

2. Milles, s. 136.

3. Gustafsson Sendén, M., Bäck, E.A., Lindqvist, A. (2015). ”Introducing a gender-neutral pronoun in a natural gender language: the influence of time on attitudes and behavior”. *frontin.org*.

LADDADE ORD

2. Hen och språkets makt över tanken

Problemet

På senare år har en del av språkstriden kommit att gälla två ord som inte är vilka ord som helst, utan två pronomen. [...]

De två pronomen vi tänker på är *hen* och *en*. Det förstnämnda har diskuterats så flitigt att vi antar att de flesta läsare är bekanta med det – *hen* är alltså ett relativt nylanserat könsneutralt alternativ till *hon* och *han*. De flesta av dess användare eller förespråkare verkar anse att det ska vara ett komplement till de befintliga könsspecifika alternativen (när könstillhörigheten är okänd, irrelevant eller oklar), medan en minoritet förespråkar att det helt ska ersätta dessa, i syfte att göra språket (och därmed i förlängningen samhället) mer könsblint.

Värt att notera här är alltså att *hen* av de flesta används som ett könsneutralt alternativ, snarare än något som utesluter *han/hon*, medan *en* för dessa användare snarare ersätter *man*.

Skillnaden är inte oviktig, även om många har svårt att ta den till sig. Man måste inte gilla *hen*, men man bör vara medveten om att det går utmärkt att argumentera för formens användning utan att för den skull förneka biologiska könsskillnader eller utplåna manligheten, eller vad man nu fruktar.

Det kanske vanligaste argumentet mot *hen* bygger på att det uppfattas som ett initiativ uppifrån, att någon försöker påtvinga en ett språkbruk som man inte känner sig van vid eller bekväm med. Den inställningen är det inte svårt att känna viss sympati för, men som nyss nämnts har majoriteten av *hen*-förespråkarna inställningen att den nya formen ska erbjudas som ett alternativ till de befintliga pronomina, och därmed inget som någon ska tvingas använda.

Samtidigt finns det alltså en minoritet bland förespråkarna som propagerar för *hen*, inte som ett komplement till *hon* och *han* utan som en ersättning för dem, och detta sprider oro bland motståndarna.

Det finns dock en uppenbar sak som förenar de båda åsiktsmässiga ytterligheterna, och det är den absoluta förvisningen om att språket styr tanken – själva avsikten med att introducera *en* (och kanske även

hen) var att minska könsmarkeringen och därmed könsfixeringen i språket, och i förlängningen i samhället. Och ett mycket vanligt motargument är att ordbytet rubbar eller raserar människors könsidentitet. På båda sidor i debatten tar många det för självklart att ordvalet har en högst reell möjlighet att påverka samhällsstrukturer.

Just detta om ordens påverkan på tänkande och samhällsstruktur – som alltså både förespråkare och motståndare är ense om – utgör ett högeligen intressant spörsmål, och förtjänar därför en lite mer ingående utläggning. Vi tar avstamp i frågan om *hen*, och återvänder i ett senare kapitel till *en*.

Språk och tanke

Förhållandet mellan språk och tanke har länge fascinerat människan. Den är också en av de språkrelaterade frågor som uppvisar störst skillnad mellan lekmän och professionella språkvetare. I korthet brukar de förra – om en viss generalisering ursäktas – vara bergfast övertygade om att språkbruk utövar ett avgörande inflytande på människors tänkande, medan de flesta av dem som ägnat sina liv åt att vetenskapligt undersöka språk är skeptiska. [...]

Vi har redan i förordet givit några exempel på hur debattörer okritiskt slänger sig med formuleringar i stil med ”Språket vi använder formar vår världsbild och vårt samhälle”. De flesta av dessa citat härstammar från människor som aktivt engagerat sig i debatten om diverse olika ordval, och ett par av dem är producerade av akademiker. Men ingen av dem förklarar *hur de vet* att språklig form styr eller åtminstone påverkar tänkandet.

Ett jämställt språk

Det finns alltså ett mycket begränsat stöd för att språket styr våra tankar generellt sett. Finns det någon anledning att se annorlunda på våra exempelord *hen* och *en*? Kanske kan vi lära oss något av att blicka ut över världen. Även om de flesta europeiska språk har en obligatorisk könsskillnad hos sina tredjepersonspronomen, så är det faktiskt undantaget i världen i stort. Omkring två tredjedelar av världens språk gör helt enkelt inte någon skillnad mellan ett ”han” och ett ”hon”.

Så när en skribent på Flashback undrar ”Finns låtsasordet *hen* i andra länder?” är alltså svaret inte bara ”ja”, utan rentav ”ja, i typ alla” (eftersom språk nästan aldrig följer nationsgränser kan man nog tryggt räkna med att det finns talare av de gissningsvis omkring 4 000 ”könsneutrala” språken i så gott som alla länder).

Nå, är länder där sådana språk dominerar mer eller mindre jämställda än Sverige?

Som så mycket annat är jämställdhet svårt att mäta, men vi slog samman fyra internationella rankningar: FN:s *Genderrelated Development Index* och *Gender Empowerment Measure*, samt *Gender Gap Index*, utvecklat av World Economic Forum och *Gender Equality Index* från Erasmusuniversitet i Rotterdam. Detta resulterade i en lista på 135 länder, från dem som kommer närmast jämställdhetsidealet (Norden) till de verkligt patriarkala skräckexemplen (Jemen och Pakistan).

Det enkla svaret på hur sambandet ser ut är att det inte finns något som helst samband mellan hur ”könat” pronomensystemet är och hur det står till med kvinnoförtrycket i respektive land. När vi slår ihop de fyra indexen framstår de fem nordiska länderna som världens mest jämställda samhällen, och i fyra av dessa (finska pronomen saknar nämligen könsdistinktion) är huvudspråkets pronomensystem bekönat. Bekönat är det också i världens minst jämställda land (Jemen), men inte i det näst minst jämställda (Pakistan).

Huvudspråken i de notoriskt patriarkala Iran och Turkiet saknar könsskillnad hos sina pronomen, medan majoritetsspråken i de mer jämställda Sverige och Nya Zeeland gör en sådan distinktion. I den mån det alls finns en skillnad, går den faktiskt i motsatt riktning i förhållande till vad man skulle kunna förvänta sig.

Lars Melin och Mikael Parkvall
Laddade ord, 2016

Ribbings etikett

Hälsa och tilltala

Varje möte som ska få en fortsättning börjar med att två människor hälsar på varandra.

Begreppet ”att hälsa” är forntida och handlar om någons fysiska och psykiska tillstånd, hälsa. Ordet innebär att önska någon allt väl, att personen får vara frisk. Ordet *helsa* finns skriftligt belagt i svenska språket sedan år 1420 – *hel* som i *helbrägda* och *hela* i meningen läka. I de gamla nordiska språken har *hel* också med lycka att göra.

Hälsandet existerar på alla språk och i alla kulturer, behovet är lagrat i våra gener sedan urminnes tid. Även djur hälsar på varandra, och syftet är detsamma som i människans hälsning: Det här är jag, vem är du? Om sedan den mänskliga hälsningsritualen är att gnugga näsorna mot varandra, att föra samman händerna framför bröstet, att buga eller att ta i hand har i grunden mindre betydelse. Det som räknas är att se varandra, och att göra den gest som är respektfull och identifieras som sådan av den man hälsar på.

I många kulturer och nationer är det naturligt att notera andras närvaro genom att säga ett allmänt riktat hälsningsord, jämförbart med hej/goddag när man exempelvis går in till frukost i en hotellmatsal, är med i en guidad grupp, ett gym eller annat sammanhang. I Sverige ses det tyvärr ibland som märkvärdigt att säga hej till okända som man möter på ett eller annat sätt.

För länge sedan var det otänkbart att möta eller gå förbi en annan människa utan att hälsa. God dag, Guds fred eller annat hälsningsord, en nick, ett leende – så gick det till, antingen den man mötte var släkt, vän eller okänd. Den som passerade någon utan att hälsa kunde befaras ha onda avsikter, om det inte var medveten ohövlighet, vill säga.

Men detta var när städerna var små och få. Fram till början av förra århundradet, 1900-talet, bestod Sverige till största delen av landsbygd. Människor som möttes befann sig i samma sammanhang, i eller på väg till eller från den bygd de hörde till. När städerna växte och inflyttningen till dem tilltog blev det naturliga hälsandet svårare. Av praktiska skäl kunde man inte hälsa på alla man såg. Men det var god sed att hälsa på grannar, arbetskamrater, butikspersonal och så vidare, mycket mer än vad det är idag.

Ju tätare mellan människor, desto mindre praktiseras enkla hälsningsrutiner. Ändå är det självklart, eller borde vara det, att nicka eller ge ett litet leende när man befinner sig så nära en obekant person som i en trappa, ett väntrum, en kö.

— — —

Böja knä, niga

Nigningen behövs inte annat än ytterst undantagsvis. Att niga är kvinnors motsvarighet till mäns underdåniga knäböjning. Grunden till bådaderna ska föreställa att visa sin egen ringhet – symbolisk – inför den med förment eller verklig högre samhällsposition eller rang. Idag böjer inga män knä framför någon annan, oavsett social höjd – undantaget vid vissa kungliga ordnars utdelande (mest känt vid den äldsta som finns, brittiska Strumpebandsorden, The Most Noble Order of the Garter, instiftad år 1348). [...]

Genom århundradena har kvinnor nigit för överhet av olika slag, och i viss artighet för varandra. Däremot har överhetens kvinnor aldrig nigit för underställda. Personal och tjänstefolk skulle långt in på 1900-talet niga för sin chef och sin arbetsgivare, men en kvinnlig chef eller husets fru neg aldrig för anställda eller tjänstefolk. Inte heller för yngre kvinnor eller män, om dessa inte hade tydligt högre position. Efter år 1968 och den studentrevolt som präglade stora delar av samhället slutade många unga föräldrar att lära sina döttrar att niga. Men redan då hade kvinnor som var anställda i hushåll eller på andra arbetsplatser upphört med nigandet. Idag ska ingen kvinna niga på grund av sin tjänsteställning.

— — —

Hälsningsord

God dag är en uråldrig önskan om att den man hälsar på ska få en god dag, i meningen fredlig, fri från stråtrövare, skador och vilsenhet. *Guds fred* sa man förr, och det är samma sak. *God morgon* passar bra till dess morgonen är över, vilket skiljer sig mellan olika kretsar; för en del tar morgonen slut omkring klockan åtta, för andra klockan tio eller elva. *God förmiddag* passar mellan morgonslutet och mitt-på-dagen-måltiden. *God eftermiddag* följer lunchtiden och används inte förrän efter denna måltid – som föralldel kan vara både före och långt efter klockan tolv. *God afton* och *god kväll* passar till viss skymning eller

mörker utomhus, men sommarkvällarnas ljus klarar också dessa ord. *God natt* är ett hej då-ord när man lämnar några kvar vid en sen fest.

Men det finns fler ord. *Hej* är det vanligaste i nutid. Från början var hej bara ett förstärkande utrop för att skaffa uppmärksamhet åt det som sades: "Hej, du där borta, kom hit!" För tvåhundra år sedan togs ordet upp av Götiska förbundet, som ville att de gamla göternas frihetsanda och redliga sinne skulle återupptas. Man hälsade varandra med vad man trodde var fornnordisk vikingahälsning: ett rungande hej. Det blev ett populärt hälsningsord yngre emellan, även om det sannolikt är ett misstag beträffande ursprunget.

Uppsalastudenter hälsade sent på 1800-talet med ett hej, men riktigt vitt spritt blev det inte förrän i mitten av 1930-talet. Och nu är hej helt införlivat som hälsningsord i svenska språket, alltid och överallt – från mycket unga till mycket, mycket gamla. Trots sin vanlighet har ordet hej en lättsam prägel, vilket gör att man inte säger det till statschefen, ärkebiskopen eller påven.

Tjänare är också ett lättsamt, ibland näst intill skämtsamt, hälsningsord. I grunden är det en förkortning av något mycket formellt, ridderligt och åldrigt: "Jag är eder ödmjuka tjänare." Med de orden ville den man – alltid en man – som sa detta, vanligen till en kvinna eller äldre, högre rankad man, visa sin traditionella goda uppfostran. Ceremonierna kring det gamla hälsandet var ofta komplicerade (jämför nigandet). Man skulle framhålla att den man hälsade på var extra högförmä och ge intryck av att man själv var den lägre rankade personen, även om så inte var fallet. Den sortens artighet finns inte längre, till glädje för alla. Förkortningen tjänare är i nutid ingalunda ridderlig, men passar i många sammanhang, undantaget de formella.

Magdalena Ribbing
Ribbings etikett, 2016

Din rang avgör hur du hälsar

I dag kysser vi inte någons stövel eller kjolfäll. Inte heller står vi med mössan i hand eller skrapar med foten för att visa vår ödmjukhet. Men hälsningen ger fortfarande en hint om rangskillnad.

SvD/Sifo visar att kvinnor oftast hälsar med en kram både på bekanta (55 procent), manliga vänner (59 procent) och kvinnliga vänner (71 procent). Yngre kvinnor väljer oftare att hälsa med en kram än äldre.

För männen ser det helt annorlunda ut. Det vanligaste sättet att hälsa på bekanta är att bara säga hej (38 procent). När män hälsar på manliga vänner väljer de oftast att ta i hand (35 procent) eller säga hej (34 procent). Däremot är det mest förekommande sättet för män, oavsett ålder, att hälsa på kvinnliga vänner med en kram (64 procent).

– Det är egendomligt med vilken seghet det där lever kvar. Män kramar kvinnor, men män kramar sällan varandra om de inte är väldigt mycket bundis, säger Jonas Frykman, professor emeritus i etnologi vid Lunds universitet.

I studien är det 29 procent av männen som hälsar på manliga vänner med en kram, medan 64 procent kramar om kvinnliga vänner. För kvinnorna är det 59 procent som

hälsar på manliga vänner med en kram och 71 procent ger oftast väninnorna en kram.

– Om man är osäker på hierarkier så skakar man hand och kramas inte. Det beror på att kramandet innebär en viss intimitet och du kan inte vara intim med en person som är relativt okänd. Män är mer upptagna av rangordning och hierarkier. Den där känsligheten i var man befinner sig i rangordningen gör att man av osäkerhet föredrar att slänga fram kardan, säger Jonas Frykman.

Många läsare har svarat på SvD:s webbenkät om hälsningskramandet och signaturen Stefan skriver ”Hemskt! Värst är det när man kramar hustrun, men tar mannen i hand två sekunder senare. Jag är man och inte feminist men kan inte undgå att tänka på hur det känns att vara kvinna och förväntas krama andra när jag som man inte behöver göra det.”

Historiskt är seden att hälsa med ett handslag förmodligen främlingens sätt att visa sin fredliga avsikt: ”utan kniv eller knölpåk”. Man sträckte fram högerhanden för att visa att man inte hade vapen i hand.

Handslaget har troligen till stor del varit en manlig företeelse, för att visa fredlig inställning eller för att

Kram. Foto: FG Trade/Istock.

bekräfta en uppgörelse. Hälsningskramen mellan män är ett nyare fenomen.

– Man kan krama uppifrån och ner, men man kan också krama horisontellt. Den överordnade kan krama den underordnade, men den underordnade kan inte krama den överordnade. Därför kramar män gärna kvinnor, jag tror att det är ett uttryck för att de känner sig överordnade, säger Jonas Frykman.

Ett annat skäl tror han är kvardröjande homofobi. Män över 65 år är de som är minst benägna att krama manliga vänner, bara 19 procent gör det.

– Jag tillhör själv kategorin ”äldre män” eftersom jag har blivit emeritus. Det har varit ganska självklart att män inte kramar varandra och det finns starka homofoba inslag i detta. Homofobin är ju svår att göra sig av med och något män är uppfostrade med sedan småskolestadiet. Man var inte riktigt karl om man kramade varandra. Det kunde betraktas som lite kvinnligt eller inledande till kontakt.

Den svenska kulturen brukar beskrivas som antitaktil. Förr hälsade män genom att bocka eller lyfta på hatten och kvinnor kunde niga och hålla i kjolen.

– Från 1800-talet och fram till andra världskriget

var det en mycket stel umgängesritual där flickor fick lära sig att niga och pojkar att bocka. Sverige var då ett land som var besatt av ordning och reda och hierarkier.

1970- och 80-talen var de stora decennierna för informaliseringen av Sverige med du-reform, bortlagda titlar och kramens inträde. Jonas Frykman minns från den tiden björnkramen, en redig omfamning som skiljde sig från den snabba kram som hälsningen ofta är i dag. Den som tog initiativ till bamsekramen var också den som ansåg sig stå högst i rang.

– Hälsningsförfarandet handlar om att bestämma vem som har övertaget i den här situationen. Eftersom män är mycket mer hierarkiska så tillägnar de sig tekniker för att tala om vem det är som har övertaget i det här mötet. Det kan man göra genom tilltal och genom hälsningsritualer, men också genom att ställa frågan vem som bestämmer hälsningsritual. Ska det bli en kram eller ett vanligt handslag? Den som definierar den situationen har också i den följande interaktionen övertaget till att börja med.

— — —

– För kvinnors vidkommande är det hierarkiska mönstret inte lika självklart. De är inte lika angelägna att definiera situationen. För att förklara det beteendet

får man gå tillbaka i tiden och säga att det är ett mönster som utvecklades när kvinnor inte tävlade med varandra på arbetsmarknaden, säger Jonas Frykman.

Hälsningsceremonier berättar mycket om samhället och den tid vi lever i, men det är tyst kunskap och det finns inte mycket dokumentation om hur det har sett ut historiskt.

Gabi Limbach, arkivarie vid Folklivsarkivet vid Lunds universitet, hittar en del när hon gör några sökningar. Det mesta handlar om slutet av 1800-talet och början av 1900-talet och hon beklagar att det inte finns mer från modern tid.

– De uppteckningar vi har i arkivet visar att det sätt man hälsade på och de fraser man använde har varierat oerhört. Liksom i dag styrs det av såväl tid, plats och tillfälle och tidigare kanske i ännu högre grad av sociala relationer i form av klass och rang. Det är också skillnad på hur män och kvinnor hälsar, säger Gabi Limbach.

I en uppteckning från Skåne 1925 berättar intervjupersonerna hur det gick till förr.

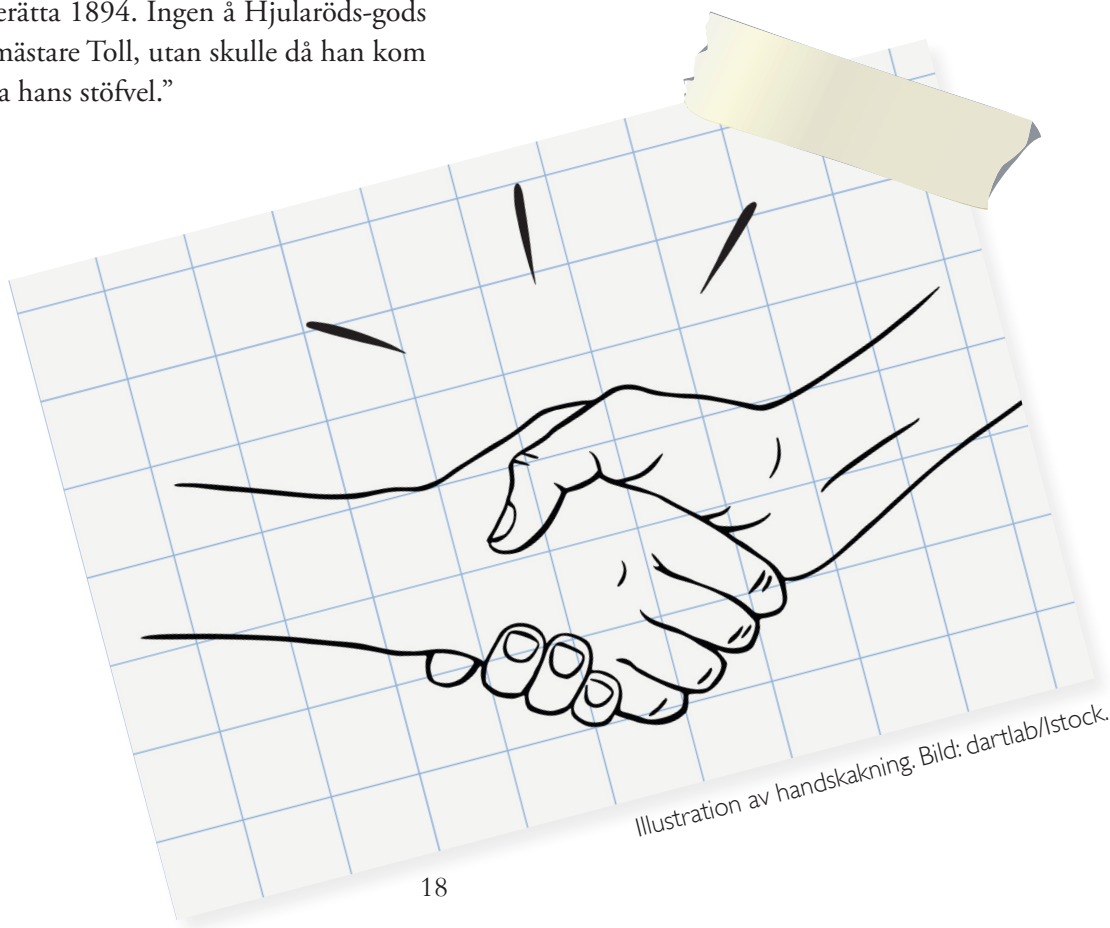
”Det var en fru som kallas ’Hennes Nåd’. När en kvinna kom för att tala med henne, lyfte ’Hennes Nåd’ kjorteln fram. De måste taga fast i kjorteln och kyssa den innan de fick tala med henne. De gamla i fattighuset i Harlösa berättar 1894. Ingen å Hjularöds-gods fick tal med Ryttmästare Toll, utan skulle då han kom ridande först kyssa hans stöfvel.”

En man, född 1859, berättade ”När männen hälsade på baronen eller prästen så stodo de med hatten i hand, så länge någon av dessa värdigades tala med dem. Kvinnorna nigate hur gamla de än voro och särskilt de äldre brukade kyssa prästen på hand, för att därmed betyga sin vördnad.”

Det finns inte mycket skrivet om hur barn skulle uppföra sig, men det finns anteckningar om att barnen skulle kyssa på hand när de hälsade på äldre. En meddelare i Småland, född 1887, berättar att barnen alltid sa I eller Ni till föräldrarna. Från Blekinge rapporteras det att om barnet skulle hälsa på sin farfar skulle det kyssa honom på högra handen och stryka mot golvet med vänstra foten tre gånger.

Anna Asker

Svenska Dagbladet 19.11.2014

Dösnack och kallprat

Hur står det till med hälsan(det)?

Vi har en tendens att säga något samtidigt som vi gör något socialt. Vi säger *var så god* när vi överlämnar något och får svaret *tack*, vi säger *förlåt* när vi stör och får svaret *för all del*, vi säger *grattis* när vi räcker över en blomkvast, *välkommen* när vi öppnar dörren, *skål* när vi höjer glaset ... Orden ger ytterligare en dimension åt en handling, och en del av dessa ord är handlingar i sig själva. Artigheten kräver dem, och på något sätt gör de nog livet lättare för oss.

Ännu viktigare, men också ännu mer rutinbetonade än dessa artighetsfraser, är hälsningar, att vi säger något när vi möts och skiljs, att vi hälsar och tar avsked. Människor som känner varandra hälsar alltid på varandra, ibland flera gånger om dagen. Även personer som sovit i samma säng och därför knappast "träffas" på morgonen önskar varandra god morgon – på ena eller andra sättet.

Däremot kan vi inte hälsa mitt i ett samtal. Detta beteende är obegripligt och gör samtalspartnern förvirrad och ställd. Det är ett så drastiskt regel- och etiketsbrott att det kan få tyst på den livligaste pratmakare.

Likasa tar vi farväl med ord. Även om vi bara går ut ett kort rutinärende brukar vi säga något: *hej på ett tag*, *strax tillbaka*, *ses*. Vi kan till och med leta reda på en person på en fest eller arbetsplats bara för att ta avsked.

Hälsningar i tiden

Hälsningar har mycket ofta anknytning till tid på dagen eller året. Vid stora helger bryts *hej*-rutinen för säsongsanpassade uttryck som *god jul*, *gott nytt år*, *glad påsk*. Dessa fungerar bäst som hälsning vid ett kort möte och avskedsord vid ett längre.

Innan *hej* nådde sin dominans var serien *god morgon*, *god dag*, *god kväll/afton* det naturliga. Men det fanns begränsningar. *God dag* var bara hälsning, och *god natt* var bara avsked. *God dag* känns i dag ganska formellt men *god natt* duger fortfarande när de andra dygnsuttrycken

bleknar bort det ena efter det andra. Förmodligen känns det onaturligt att anpassa sitt hälsande efter suddiga tidsgränser. Vi märker det på att *god dag* i Sverige breddade ut sig på bekostnad av både *god morgon* och *god afton*, medan *morn* i Norge sträckte ut sin domän allt längre fram på dagen.

Riktigt besvärligt med tidsgränserna är det i juletid. Personer med stor social kompetens försäkrar att följande är korrekt bruk (men oftast bara vid korta möten):

TID	HÄLSNING	SVAR
ca 20–24 dec.	god jul	god jul
25–30 dec.	gott slut	tack detsamma
31 dec.	gott nytt år	gott nytt år/tack detsamma
1–6 jan.	god fortsättning	tack detsamma

Detta är inte lätthanterligt, och möjligheterna till fel är stora, men i juletid då alla blivit snälla av pepparkakor är toleransen stor mot mindre fel.

De mer normala hälsningarna har förstås främst funktionen att signalera samhörighet, att allt är som det ska, men de har också en annan uppgift. Hälsningen ger oss redan från början möjlighet att flagga med vårt humör. Har den man träffar knappt tid att nicka kanske vi inte ska börja småprata, och kommer det en alltför hjärtlig hälsning ur det breda leendet kanske det är bäst att vara på sin vakt mot lismande ansatser. Blir hälsningen för stel eller formell är det kanske något som stört relationen. Och så vidare. Vi har faktiskt sagt en hel del bara genom att välja hälsningsfras.

I och med att hälsningarna bär på så mycket känslig information kan de inte ändras hur som helst. Andra ord må växla, förkortas, förlängas eller bytas utan olägenheter. Så är det inte med hälsningar. Byter vi hälsningsord byter vi också attityd.

Men man har inte alltid hälsat som nu. I kostymfilmer säger hjältarna *var hälsad*, *fridens liljor*, *hell dig* och allt möjligt konstigt, så hälsningarna är uppenbarligen utbytbara över tiden. Men det är absolut inte ett fält för modenycker. Det skulle vara för riskabelt att byta hälsningsord utan att kunna överblicka vilka signaler man då skulle sända. Det kan vi övertyga oss om genom att blicka tillbaka på det senaste skiftet från *god dag* till *hej* som ingalunda skedde av en slump.

Nej, *hej* som under början och mitten av 1900-talet varit vardagligt och slängigt – ursprungligen ett hälsningsord bland studenter – slog

igenom som normalord samtidigt som vi började säga *du* till varandra och använda varandras förnamn utan att dricka du-skål och ”spotta varandra i ansiktet”. Och dessa förändringar kom inte heller av en slump. De berodde helt enkelt på tillkomsten av ett samhälle med större geografisk och social rörlighet, ett storstadssamhälle med stora arbetsplatser, många mötesplatser, med många korta och informella möten med okända personer.

Social distans kunde upprätthållas i byn eller småstaden där alla kände alla och alla visste sin plats. Men det går inte på idrottsläktaren, på macken, i snabbköpet, vid korvkiosken, på kvällskursen, på mödravårdscentralen, i personalmatsalskän, i postkassan ...

De många korta samtalen med många okända tvingade fram ett lättare och informellare språkbruk, ett språkbruk som kunde fungera i alla väder, bland alla människor. På något sätt framtonade under 50- och 60-talen en paketlösning med *du* som normalt tilltalspronomen, med förnamnsbruk, och med *hej* som hälsningsord.

Men i längden fick det inte vara så enkelt att *hej* blev universalordet. Först differentierades *hej* som hälsning och *hej då* som avsked. Alla äldre har inte hängt med på detta. Därefter blev det återigen viktigt att skilja på vän och främling. Intimitet och distans behövde markeras. Då trängde *hej* + *förnamn* igenom till vän, och rent *hej* reserverades för främling, men konstigt nog också för riktigt nära vänner. Här är det ännu fler äldre som inte hänger med. Och parallellt med detta börjar *ni* komma tillbaka hos de unga. Alla kan alltså inte vara riktigt lika intima med alla, och att markera en distans är att visa viss vördnad.

Lars Melin och Martin Melin
Dösnack och kallprat, 1998

HEJ, HUR HELIG ÄR HANDSKAKNINGEN?

Juni innebär skolavslutningar, studentskivor och midsommar, vilka i sin tur innebär många möten – och en stor mängd hälsningar. Hur vi hälsar på varandra har stor betydelse, men konsten att hälsa är komplicerad.

Om du är svensk sker hälsningarna vanligtvis i form av en handskakning, något som fastslogs av självaste statsministern förra året när han i ett uttalande sa ”i Sverige hälsar man på varann och tar både kvinnor och män i handen”. Kommer du från ett land eller en kultur som tillämpar andra former av hälsningar kan det se annorlunda ut, vilket kan innebära vissa svårigheter. Det blev miljöpartisten Yasri Khan varse våren 2016 när han inte ville ta en kvinnlig reporter i handen – en händelse som ledde till ovan nämnda uttalande.

Olika syn på handskakning

Dan Andersson, lektor i mänskliga rättigheter vid Lunds universitet, menar att vi i Sverige ser handskakningen som något närmast heligt. Även efter den hårdaste debatt förväntas vi vara förmögna att fatta varandras händer. Att inte ta en utsträckt hand uppfattas således som fientligt. Handskakningen kan dock uppfattas som problematisk för vissa som upprätthåller andra hälsningstraditioner. Det kan förklara både den kritik som riktades mot Yasri Khan och den motreaktion som kritiken väckte, menar Dan Andersson.

– I Sverige socialiseras vi tidigt in i ett tänkande av intimitet – som inte bara innefattar den närmaste sfären, bland annat genom lekar som ryska posten. I andra kulturer kan distansen till varandra istället öka med åldern. Yasri Khans vägran att ta i hand var en handling i samklang med den egna traditionen.

Hur vi hälsar på varandra skiftar även från samhällsklass till samhällsklass och från generation till generation.

– Kindpussen kopplades från början ihop med överklassen, men har nu blivit ett vanligt sätt att hälsa på, konstaterar Dan Andersson.

Sverige sticker ut

World Values Surveys kulturkarta, som visar hur olika befolkningars värderingar skiljer sig åt, är ett bra exempel på hur speciellt Sverige kan vara. Resultatet visas som ett diagram där x-axeln mäter synen på livet, från ren överlevnad till självförverkligande, och y-axeln mäter traditionella värderingar, från religiös med respekt för auktoriteter till sekulär och rationell. Ju längre upp till höger ett land placerar sig, desto mer individuellt och sekulärt är det. Gissa var på grafen Sverige hamnade?

Längst upp till höger!

– Sverige är tämligen säregnet ur ett globalt perspektiv, och beroende på vem man frågar är vi antingen ett avskräckande exempel – eller en idealstat att sträva efter. Svensken har störst tillit till offentliga institutioner i hela världen, vilket kan översättas till att vi är extremt blåögda.

Enligt Dan Andersson är detta också anledningen till att vi lägger så stor vikt vid ett handslag, med tolkningar av dess natur eller uteblivande. Men vår syn på handskakande kan komma att förändras.

– Gränserna för vad som är godtagbart är under ständig förändring. Rent historiskt har vi hälsat på många olika sätt och min prognos är att vi kommer att få fortsätta att förhålla oss till omvärlden och dess föränderliga traditioner.

Finlandssvenskar säger god dag

Men man behöver inte gå längre än till grannlandet Finland för att se skillnader i hälsningskultur.

Jenny Nilsson, docent i nordiska språk och forskningsarkivarie vid Dialekt-, namn- och folkminnesarkivet i Göteborg, har tillsammans med kollegor undersökt bruket av finlandssvenska och sverigesvenska hälsningsfraser. (Sverigesvenska är den svenska som skrivs och talas i Sverige.) Studien bestod av tre delar, där den första gick ut på att studera videoinspelningar från serviceinstitutioner i Sverige och Finland.

– Den största skillnaden var vilken typ av hälsningsfras som användes. Ordet ”tjena” användes i Sverige av framförallt unga män, men förekom överhuvudtaget inte i Finland. I Finland var det däremot en del äldre personer som använde frasen ”god dag”, men det var det ingen som gjorde i Sverige, säger Jenny Nilsson.

Handskakning. Foto: SDI Productions/Istock.

Vi anpassar vårt hälsningssätt lättare till dem vi känner

Del två och tre av studien bestod av fokusgrupper på universitet i Sverige och Finland samt experiment där studenterna skulle undersöka dels främlingars, dels familj och vänners anpassningsförmåga för hälsningar. I det första experimentet fick studenter i par ge sig ut i samhället för att hälsa på personer i servicepositioner, till exempel vid en biljettlucka. För att avgöra huruvida personen i luckan anpassade sina hälsningar hälsade först student nummer ett på ett sätt och student nummer två på ett annat sätt.

I det andra experimentet fick studenterna i uppgift att hälsa på vänner och familj på olika sätt varje dag för att se om eller hur snabbt de anpassade sig.

– Det visade sig att ju bättre vi känner varandra desto större är chansen att vi anpassar oss till varandras hälsningsbeteende.

— — —

Izabella Rosengren
forskning.se 13.6.2017

Språkpolitik

Multietniskt ungdomsspråk

Än mer politiskt laddad symboldebatt blir det när vi ställs inför en ny tal-språklig praktik i Sverige: rinkebysvenska, miljonsvenska, förortssvenska, shobresvenska, blattesvenska, multietniskt ungdomsspråk – ja, vad ska man säga? Ämnet är så konfliktfyllt att redan valet av benämning signalerar ställnings-tagande. Googling 2017 visar att de i särklass vanligaste beteckningarna är *rinkebysvenska* och *miljonsvenska*. Frekvenssiffror på Google är nu ingen bra vägledning för rätt ordval. *Förortssvenska* är bättre om än inte helt lyckat – också i Farsta, Askim och Täby kan det talas förortssvenska, fast av annat slag.

Om den mer lingvistiska beskrivningen av *multietniskt ungdomsspråk* – som är en språkvetarbenämning – kan ändå de flesta vara någorlunda överens, särskilt efter relativt omfattande forskningsinsatser kring 2010. Det multi-etniska ungdomsspråket är en variant av svenska som ibland talas av främst ungdomar i bostadsområden där många har en flerspråkig bakgrund. Även om det låter lite olika i Botkyrka, Hammarkullen och Rosengård kan gemensamma drag urskiljas: ett uttal där trycket fördelas något jämnare över samtliga betonade stavelser än i standardsvenska och därför kommer att låta ”stötigare”, en jämnare tonkurva i slutet av påståendesatser, några syntaktiska förenklingar och avvikelser samt inte minst ett (slang)ordförråd som hämtas ur stora invandrarspråk: *aina, gitta, guss, keff, len, parra, sho bre* och så vidare. Det är också väl belagt att talare av multietniskt ungdomsspråk bara använder dessa drag ibland, och att flertalet kan tala mycket standardnära när situationen så kräver. Även ungdomar med svenska som modersmål och förstaspråk kan ibland tala multietniskt ungdomsspråk. Det används ofta som en ungdomlig oppositionsmarkör gentemot det etablerade standardtalet. Talarna kan göra bruk av nedsättande grovheter om sig själva för att befästa grupp-gemenskapen i utanförskapet; mekanismen fångas elegant i titeln på Rickard Jonssons doktorsavhandling om några högstadiepojkar, *Blatte betyder kompis* (2007).

Multietniskt ungdomsspråk ska skiljas från inläraarsvenska, fast specifika språkdrag är gemensamma. Många som lärt sig svenska i vuxen ålder säger *sen jag kommer* också i formella talsituationer, därför att de inte har automatiserat svenskans besvärliga ordföljdsregler. Men de säger inte *abou, len* (ungefär *kolla, grabben*). För till exempel en högstadielärare kan det vara ett praktiskt problem att veta om en elev i ett specifikt fall talar inläraarsvenska eller multi-etniskt ungdomsspråk. Men principiellt handlar det om olika språkliga kompetenser.

Så långt beskrivningen, som är relativt okontroversiell. Men värderingarna går isär. I en stor mediedebatt våren 2006 om vad som mestadels kallades blattesvenska framträdde två positioner. Somliga menade att de som använde multietniskt ungdomsspråk satt fast i ett begränsat, torftigt, sexistiskt slang-språk och att de för sin egen skull måste tränas i att tala standardsvenska och

inget annat – den varietet av svenskan som man måste behärska för att göra sig gällande i det svenska samhället. Andra skrev att det multietniska ungdomsspråket (fast de använde hellre benämningarna *förortsslang* och *miljon-svenska*) var kreativt, roligt och lekfullt, visade på nya möjligheter för svenskan och var en viktig del av många ungdomars identitet.

Båda sidor har rätt, i alla fall om man skalar bort mer extrema positioneringar. Det multietniska ungdomsspråket är kreativt och roligt; inte minst är det spännande för en språkforskare att analysera det. Men det räcker inte i livets alla situationer, och det är en av svenskundervisningens viktigaste uppgifter att hjälpa eleverna att erövra den standardsvenska med vilken de kan hävda sig i mer formella sammanhang.

Det är ganska enkelt. Varför blir det ändå ett sådant liv? Tre förklaringar finns. För det första har ungdomsslang, särskilt i storstäder, alltid oroat och upprört, från kväsarnas glansdagar kring sekelskiftet 1900. Det är ju en av slangens viktigaste funktioner: att markera samhörighet i en grupp som står utanför och i opposition mot den rådande ordningen. Slangen blir därför både fruktad och älskad.

För det andra tillkommer i fallet multietniskt ungdomsspråk den mångkulturella dimensionen. Varieteten signalerar inte bara (proletär) ungdom utan också det mångkulturella. Hotet fördubblas. Därför kan man, som en del debattörer 2006, fullkomligt ogrundat koppla ihop modersmålsundervisning och multietniskt ungdomsspråk – det ena skulle leda till det andra.

Och just denna kombination av ungdomligt och internationellt är, för det tredje, nytt och inte helt enkelt att få grepp om. Språkforskarnas begreppsapparat med sociolekter, dialekter, modersmål och andraspråk fångar inte hela komplexiteten i det nya. Pedagogernas traditionella kunskaper om modersmålsundervisning och främmandespråksundervisning är uppenbart otillräckliga. Och det nya bärs upp av folkgrupper med oklar ställning i det svenska samhället; de växer sig starkare samtidigt som de tillhör de mest förtryckta. Att det multietniska ungdomsspråket åtminstone sedan Jonas Hassen Khemiris *Ett öga rött* 2003 etablerat sig som litteraturspråk visar att positionerna flyttats fram.

I detta läge är vi egentligen alla hotade, från svenskprofessorn i medelklassen till den somaliska flickan i Tensta. Vi har ett socialt intresse av att bli de som definierar det nya; därmed kan vi kontrollera det.

Det språkpolitiska receptet för multietniskt ungdomsspråk borde stå klart efter denna genomgång: avdramatisering. Förortssvenskan varken frälser en ungdomsgeneration eller raserar en språkgemenskap. Politiskt är den egentligen en icke-fråga. Först när den laddas med en mängd underförstådda attityder till flerspråkighet och enspråkighet blir den dynamit.

Olle Josephson
Språkpolitik, 2018

Sheng förenar och delar Kenya

”Lämna sheng åt biljettförsäljare på lokalbussar, knarklangare, hopplösa hiphop-artister och dem som hoppat av skolan.”

Så lät det i en krönika i tidningen *The Standard* efter att förläggarnas branschorganisation, Kenya publishers' association, för några år sedan berättade att de skulle börja publicera böcker på sheng. Attityden återspeglar den bild som många kenyaner har av sheng och dess talare: det är ett slumspråk som hör hemma i gettot.

– **DANDORA? DANDORA?!!** Nej, dit kan vi inte åka. Jag har varit där en gång och då hoppade en galen kvinna in i bilen och försökte ta mina grejer. Varför vill ni dit?

Efter en del övertalning går taxichauffören Samson ändå med på att köra oss till Dandora, ett slumområde i Nairobis utkant med extremt dåligt rykte. Det var nämligen just i Dandora och slumområdet Kibera som sheng uppstod omkring 1970. Då var det – enligt den populära myten – fifflare, knarklangare och annat löst folk som använde språket. Ungdomar i de stora och trångbodda familjerna hittade på nya ord för att kunna prata om sex, alkohol och droger utan att deras föräldrar skulle förstå. I dag ser det annorlunda ut:

reklamaffischer skriker ut sina budskap på sheng, gospelsånger skrivs på slumspråket och till och med president Mwai Kibaki har smugit in sheng-ord i sina tal.

HUR GICK DET TILL? Hur kunde slumspråket bli ett maskrosbarn och ta sig ända in i de finaste salongerna? En viktig ledtråd till shengs snabba spridning hittas i Kenyas mångkulturella förflutna. Landet befolkas av en mängd olika folkgrupper med egna språk. De flesta är bantuspråk, nilotiska språk och kushitiska språk.

Bantuspråket swahili, som ursprungligen talades längs Östafrikas kust, var det språk som mötte de första arabiska handelsmännen, och som de sedermera började använda när de talade med lokalbefolkningen. Under den brittiska kolonisationen av Kenya infördes engelskan som landets officiella språk. Swahili introducerades i parlamentet 1974 av presidenten Jomo Kenyatta.

Eftersom indelningen i folkgrupper fortfarande är viktig är det många kenyaner som inte pratar vare sig engelska eller swahili under uppväxten, utan det språk som talas av deras eget folk. I skolan får de sedan lära sig engelska och swahili. Konsekvensen har blivit att många kenyaner inte behärskar något språk flytande.

Det är i detta tomrum som sheng gör entré – en häsbrygd av främst swahili, engelska och olika folkspråk.

För alla de tusentals landsortsbor som årligen flyttar till Nairobi är det betydligt lättare att prata sheng än swahili eller engelska. Mot den bakgrund av konflikter mellan folkgrupper som finns i Kenya anser även vissa språkvetare att sheng kan vara precis vad landet behöver. Motsättningarna mellan grupperna ställdes på sin spets efter presidentvalet 2007. Över tusen personer dödades i kravaller mellan kikuyuer och luor.

DICKSON MWANEKI, UNG lingvist från Eldoret i Kenya, har skrivit sin magisteruppsats om sheng och menar att det är just i den enande kraften som språkets största fördel finns.

Dickson Mwaneki. Foto: Peter Hammarbäck.

– Sheng kan få en enormt viktig roll i att ena människorna i Kenya. Sheng är folkets språk, swahili är för svårt, säger han.

— — —

SHENG UPPSTOD UR ett behov av att kunna tala om hemligheter. Liksom alla språk har det förändrats i och med att det används i nya sammanhang. Den sheng som talades på 1970-talet är omodern i dag. Den nya generationen har utvecklat sin egen kod. Dickson Mwaneki berättar om hur han, efter att ha varit borta från Nairobi i ett par år, inte längre hängde med i snacket när han kom tillbaka.

– De gamla orden funkar fortfarande, men de har blivit väldigt omoderna, säger han.

Känsliga ord är av uppenbara skäl de som ändras fortast. Ta till exempel ordet för "berusad". Förutom *chew* kan man säga *waka*, som på swahili betyder "brinna", eller *fyatu*, som på swahili betyder "skjuta". Om en hiphopartist saknar ett ord som rimmar på rätt sätt, så hittar han eller hon på ett.

Dickson Mwaneki berättar att den sheng som talas i Nairobi skiljer sig från den som talas i hans hemstad Eldoret. Språkbruket är så lokalt att det kan skilja sig åt mellan olika yrkesgrupper.

DEN KENYANSKA HIPHOPSCENEN har haft enorm betydelse för spridningen och utvecklingen av sheng. Rapparen Robert "Rawbar" Matumbai var medlem i den populära gruppen Kalamashaka, som tidigt skrev texter på sheng. Han delar Dickson Mwanekis uppfattning om shengs dynamiska och snabbväxande natur:

– Sheng har inga regler och kan inte läras ut i skolan. Vad som betyder något i dag kommer att betyda något helt annat om två år, säger han. De flytande reglerna gör att det är mycket lättare att skriva på sheng. Jag hör ofta rim på gatan som inspirerar mig. Engelskan och swahilin känns inte som våra språk. Hiphopen blir mäktigare på sheng.

Många av shengorden är myntade av just hiphop-artister. Det inte särskilt klädsamma smeknamnet på Kenyas huvudstad, Nairobbery, dök upp första gången i en hiphoplåt på sheng, och är nu vedertaget.

MÅNGA I DET kenyanska etablissemangen ser en fara med sheng. Språkets enorma spridning påverkar swahilin, menar de. Enligt Clara Momanyi, doktor i swahililitteratur vid Kenyatta university i Nairobi, finns inga vetenskapliga undersökningar om hur många som talar sheng, men majoriteten av landets ungdomar

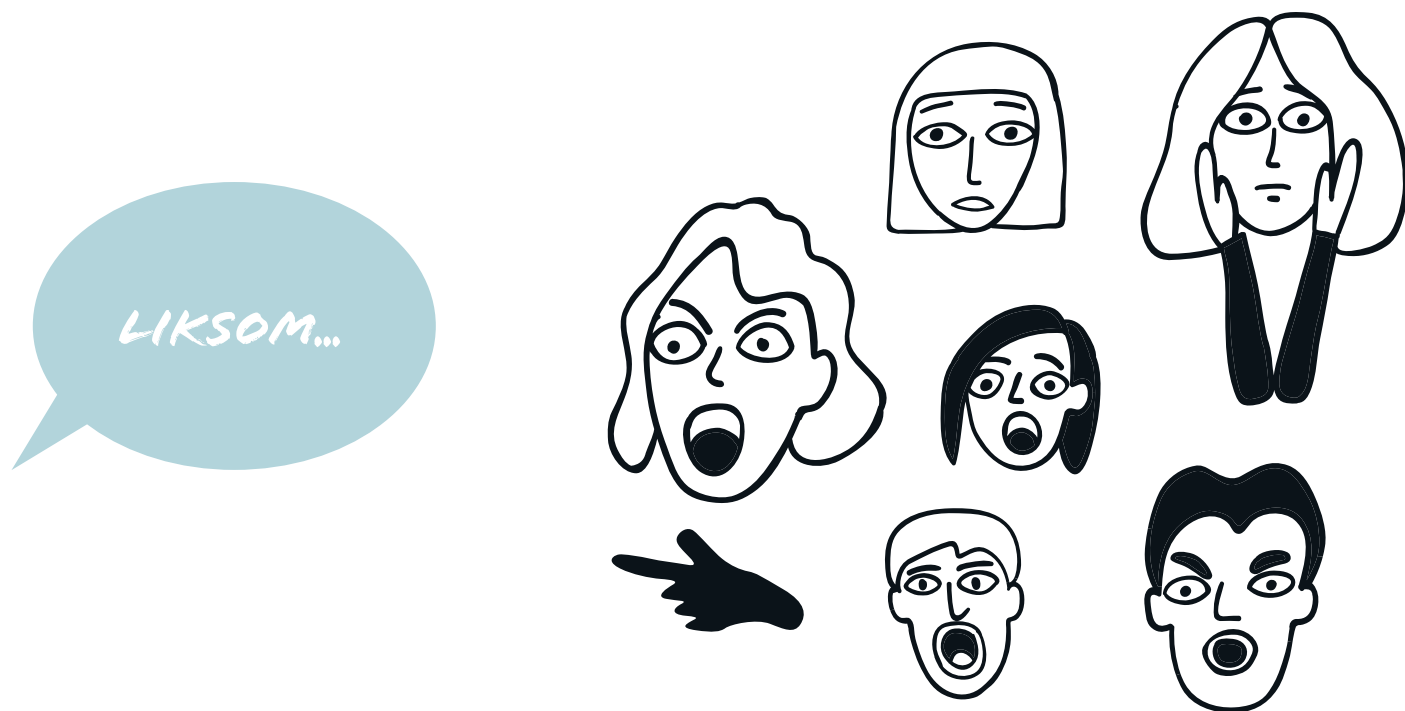
använder det dagligen. Eftersom de unga utgör en så stor del av Kenyas befolkning är hennes gissning att hälften av landets invånare talar sheng.

– Sheng har definitivt en negativ effekt på swahilin, anser Clara Momanyi. Sheng är inte ett eget språk, utan ett slangspråk som påverkat swahilins ordförråd, morfologi och grammatik negativt. Elever presterar hemskt dåligt i språkämnen på grund av dessa störningar.

Clara Momanyi upplever att studenter till och med har svårt att tala flytande swahili, eftersom sheng påverkar både deras uttal och grammatik. Studenterna blandar omedvetet swahili och sheng, även när de skriver uppsatser och tentor.

– Lärarna har därför en tung uppgift, säger hon.

Louisa Nyström och Peter Hammarbäck
Språktidningen 2011:2

VARFÖR BLIR VI RASANDE NÄR VI MÖTS AV DÅLIGT SPRÅK?

Språk väcker känslor. Starka känslor. Både hos dem som skickar insändare om språkliga fel eller okonventionellt språkbruk och hos dem som blir tillrättavisade. Särskrivningar väcker extra starka reaktioner, att göra fel på "de" och "dem" och "var" och "vart" är heta ämnen just nu i språkpolisernas forum på sociala medier. När det kommer till tal-språk är utfyllnadsuttryck som "liksom" ett stort irritationsmoment.

– Det finns de som skickar in listor till mig där de räknat exakt hur många gånger någon sagt "liksom" eller "va" i en radiointervju. Det är väl ändå ett lite märkligt beteende? säger Lars-Gunnar Andersson, språkvetare och professor i modern svenska vid Göteborgs universitet.

Varför vill så många påpeka när någon säger eller skriver fel? Är det en vilja att trycka till de slarviga

och okunniga och underminera deras kommunikationsförsök?

Eller handlar det i stället om att värna om kommunikationen och språkets nyanser, den mångfald av tankar, intryck och förnimmelse som språket kan förmedla så länge det förblir rikt och gemensamt? Handlar det om grammatik eller om politik?

Både och, menar Lena Lind Palicki, språkvårdare på Språkrådet.

– När människor rasar mot pronomenet "hen" handlar det ofta om att de är skeptiska till feminismen och till uppluckringen av könsrollerna, det finns egentligen inget språkligt att invända mot det ordet. När de i stället är arga över att andra inte kan skilja på "var" och "vart" är det snarare en irritation över att denna kunskap, som de ägnat mycket tid åt att tillskansa sig, inte längre har något värde, säger hon.

Vreden mot språkfel handlar om förändringar. Lars-Gunnar Andersson, som har svarat på många

språkfrågor i sitt yrkesliv i radions program "Språket" och i sin språkspalt i Göteborgs-Posten, berättar att nästan alla människor reagerar negativt på språkliga nyheter. Ofta med en önskan att någon auktoritet ska ingripa och ställa saker till rätta.

– En vanlig åsikt är att Svenska Akademien borde sätta stopp för ett språkbruk eller att skolan ska agera och se till att de unga lär sig rätt språk, säger han.

Men språkliga nyheter är inte alltid så nya som folk tror. Lars-Gunnar Andersson har ett sätt att försöka mildra språkkritikernas indignation med lite torra fakta ur språkhistorien. Ett typexempel är när någon skriver till honom i vredesmod över sammanblandningen av "han" och "honom" och Lars-Gunnar Andersson svarar: "Visst blir man lite mildare till sinnes om man vet att 'han' är en gammal fornsvensk akkusativform?"

Men alla blir inte mildare till sinnet. Engagemanget i det korrekta svenska språket är enormt. Synen på språket har gått från att vara funktionellt till att bli kulturellt laddat. Det menar forskaren Tommaso Milani som disputerade vid Stockholms universitet med avhandlingen "Debating Swedish", som handlar om att åsikter om svenskans status och att värdet av en korrekt svenska vuxit sig starkare från 1990-talets mitt och framåt. Detta parallellt med att EU-inträdet och en ökad invandring har gjort Sverige mer språkligt heterogent.

– Genom att tala om språk talar människor om sina egna identiteter och konstruerar specifika gränser gentemot "de andra". Det är särskilt tydligt i diskussioner om ungdomsspråk i flerspråkiga stadsförorter, där standardsvenska blir en symbol för svenskhet medan ungdomsspråket symboliserar

"invandrarskap" – trots att många av dem som talar så är födda i Sverige och egentligen inte är invandrare, menar Tommaso Milani.

– – –

Ett problem som uppstår i dag är att det finns så pass många fler olika sorters språk som tar plats i offentligheten. Nästan alla vuxna människor kan uttrycka sig skriftligt på offentliga arenor som sociala medier, samtidigt som kontrollinstanserna i form av korrekturläsare försvunnit från tidningarna. Det gör att det är så mycket svårare för någon som försöker erövra språket att förstå vilket språk som anses etablerat och "fint".

– På så sätt blir det mer elitistiskt eftersom var och en måste ha förmågan att sortera i den djungeln, säger Lena Lind Palicki.

Lena Lind Palicki.

Foto: Pia Nordin.

Demokratiseringen leder till en ny elitism, när gamla auktoriteter undergrävs uppstår ett tomrum där den med mest kulturellt kapital har en uppenbar fördel.

Skådespelaren Can Demirtas som just nu gör succé i den svenska dramakomedin "Måste gitt" har funderat en hel del på detta med att tala "rätt" sorts svenska. Han är en av dem som Tommaso Milani skriver om, som värderats utifrån sin dialekt från invandrartäta förorten Rinkeby och som lärde sig prata standardspråket för att kunna få jobb som säljare inne i stan. Nu har han flyttat till Aspudden för att hans egna barn ska växa upp med en perfekt svenska.

– De ska aldrig komma hem och säga att de inte fick ett jobb för att de inte pratar tillräckligt bra svenska. Språket är allt, säger han.

Can Demirtas tror att det kan vara lättare att gå på språket än att visa sig öppet rasistisk.

– Det handlar om rädsla. Se bara på Sébastien Boudet, den där franske bagaren som är med i TV4:s "Nyhetsmorgon" – han bryter så att det knappt går att förstå vad han säger, men det anses bara charmigt eftersom han är europé. Om han hade brutit på arabiska hade det aldrig gått.

Operaregissören och dramaturgen Stefan Johansson tillhör dem som gärna påpekar språkliga fel som han uppfattar på radio och tv eller läser i tidningar. Hans inlägg om språk på Facebook kommenteras ofta av många likasinnade tänkande, skrivande vänner, alla lika indignerade. Någon gång har han skrivit om mig, att jag sa fel i radions "Kulturnytt", det gjorde mig lite

ledsen. Jag ringer upp honom för att fråga varför han vill berätta när någon uttryckt sig felaktigt. För att han vill vara pedagogisk och folkbildande kring språk, säger han, och hellre sparka uppåt än neråt.

– De jag går på är ofta samtidigt exkluderande, ja, nedlåtande i ordval, tonfall. Det är det – i kombination med en anad okunnighet eller tydlig prentention – som verkligen drar igång mig. Inte någon felaktig preposition. Att dela ett begripligt språk är däremot att bjuda in till en fest, säger han.

Stefan Johansson menar att det finns en risk med att stänga in sig i sin grupps språk. Oavsett om den gruppen är en ung subkultur, en privilegierad elit eller en utanförskapsidentitet kan de små gruppernas språk skapa splittring och missförstånd och öka klyftorna mellan människor. Därför vill han att alla ska lära sig samma svenska språk och att det språket ska ha tydliga regler som alla kan förhålla sig till.

Jenny Aschenbrenner
Svenska Dagbladet 22.1.2017

NU OMFAMNAR VI FÖRORTSSLANG

För ett decennium sedan anklagades de som talade förortsslang för att vara mer sexistiska eller homofobiska än andra unga. I dag har samhället omfamnat detta språk – även om det fortfarande ses som något exotiskt och spännande.

Våren 2006 rasade en indignerad debatt på kultursidorna. Ebba Witt-Brattström, då professor i litteraturvetenskap vid Södertörns högskola, kritiserade regeringen för att vara rasistisk i sin satsning på hemspråksundervisning och förordade i stället förstärkt svenskundervisning. "Regeringen signalerar till våra nya svenskar att det räcker om de lär sig lite lagom blattesvenska så att de kan slå upp ett stånd och sälja bananer i Rosengård", sade hon i SVT24.

Den efterföljande diskussionen kom dels att handla om hemspråksundervisningens betydelse för

inlärning, dels om "blattesvenskans" förment misogyn vokabulär. Åsa Mattsson, dåvarande chefredaktör för SalongK, läste Ulla-Britt Kotsinas och Dogge Doggelitos bok "Förortsslang" och hittade uttryck som hon ansåg var sexistiska.

Dryga tio år senare konstaterar Rickard Jonsson, lektor i barn- och ungdomsvetenskap vid Stockholms universitet, hur illa debatten om "blattesvenskan" har åldrats. Han började skriva akademiskt i samband med att debatten blossade upp och ser det som ett exempel på där språket får agera måltavla när man egentligen vill angripa talaren.

– Det är ofta problematiskt när vuxna som inte pratar språket försöker definiera det. "Blattesvenska" var ett sådant ord som fylldes med flera moraliserande omdömen utan att man följde de unga. Så tror jag inte man skulle kunna prata på kultursidorna i dag. Men

Ungdomar som pratar. Foto: Maskot/TT.

då var det fritt fram att prata väldigt nedsättande om det här språket, säger han.

Nu har man på ett annat sätt omfamnat förortsspråket, samtidigt som det finns någonting spännande och exotiskt i förhållningssättet.

– När jag analyserade den debatten var min slutsats att det är omöjligt att prata nedsättande om ungdomar med invandrarbakgrund i det offentliga Sverige om man inte tar aktiv ställning för någon främlingsfientlig agenda, men att det faktiskt går att prata om samma sak om man förlägger det till språket. Så man kunde beskriva användare av ”blattesvenskan” eller ”Rinkebysvenskan” som mer sexistiska eller homofobiska än andra unga.

Rickard Jonssons pågående forskningsprojekt, ”Förortsslang och det åtråvärda svenska”, ställer frågor om vad som anses vara ”bra svenska” och hur språkanvändning bidrar till att skapa bilden av svensk

kontra icke svensk. I ett par års tid har han följt en grupp framgångsrika elever vid en gymnasieskola med hög prestige, där det finns en tydlig bild av hur man ska tala för att anses svensk.

– Min forskning visar väldigt tydligt att situationen spelar stor roll för de här eleverna, om man hänger med vänner eller ska försöka få bra betyg. Det är ett språkbruk som ofta handlar om att bygga identitet inför sig själv och andra. Man kan växla mellan olika stilar beroende på om man träffar vänner eller möter vuxna. Oftare får jag slangen i mer informella sammanhang.

Hans ingångsvinkel – att studera högpresterande elever – är i sig ett försök att motverka en stereotypisering av vem som talar typisk förortssvenska.

– Vi som forskar i det här fältet åker ofta till flerspråkiga miljonprogramsområden. Det är där vi förväntas

Rickard Jonsson. Foto: Andreas Lübeck.

vara. Men då finns det också en risk att vi återskapar en idé om att det är personer som inte klarar sig speciellt bra i skolan eller befinner sig i opposition mot vuxenvärlden som använder slangspråk. Jag ville visa att också studieambitiösa elever använder ett sådant språk, säger han.

I din doktorsavhandling undersökte du skolor med mindre hög prestige. Ser du någon skillnad i språkbruket?

– En skillnad är att man i högre grad känner till att det finns en hierarki i innerstaden, och att man försöker undvika att hamna på fel sida av den gränsen. Många av de studieambitiösa använder sig av samma språkbruk som i andra områden, men de är i högre grad måna om att förklara för mig som forskare att de skiljer på slangen och klassrumssamtal.

Vilka språk, förutom svenskan, påverkar dagens ungdomar? Många ord har sin bakgrund i turkiskan, kurdiskan och farsi, säger Rickard Jonsson, men kanske framför allt är det engelskan som, liksom i många andra sammanhang, plockas upp.

– Jag ser hur de ungdomar jag följer kollar på Youtube-kanaler, där man använder ord på skämt, vilka sedan plockas upp i skolan och blir någonting man driver med. Man influeras inte längre bara av människor omkring en, utan mycket mer av sociala medier. Orden byts också ut i högre takt. Jag har hållit på med det här fältet i tio år, och i min senaste studie var det flera ord som jag inte kände igen.

Han tycker att diskussionen om förortsspråk har förändrats sedan debatten om "blattesvenskan". Den har gått från "nedsättande till underhållande", säger han, och tar som exempel olika typer av slanglexikon [...].

– Nu har man på ett annat sätt omfamnat förortsspråket, samtidigt som det finns någonting spännande och exotiskt i förhållningssättet. Det underhåller en svensk vit publik som, trots att man omfamnar förortsslangen också återskapar talaren som en exotisk figur.

Det är också en bild av hur språk och individ skapas gemensamt. Hur misstänksamhet kan vändas till ett förhöjande av de "andras" språk.

– Det är lite som när Jonas Hassen Khemiri skrev "Ett öga rött". Kritikerna blev överlyckliga över att det äntligen kom en bok på äkta Rinkebysvenska, men det fanns någonting kolonialt i den lyckan. Hassen Khemiri har ju senare sagt att hans roman inte är en exakt kopia på hur det pratas bland unga, men det var uppenbart att det fanns en längtan efter att höra ett sådant autentiskt språk, säger Rickard Jonsson.

Henrik Sahl Johansson
Svenska Dagbladet 10.2.2017

Litteraturförteckning

- Andersson, Lars-Gunnar, 2000: *Vi säger så*. Stockholm: Norstedts. © Lars-Gunnar Andersson.
- Aschenbrenner, Jenny, 2017: Varför blir vi rasande när vi möts av dåligt språk? (Originaltitel: Språkpoliesrna hytter med battongerna [sic!].) *Svenska Dagbladet* 22.1.2017. © Jenny Aschenbrenner.
- Asker, Anna, 2014: Din rang avgör hur du hälsar. *Svenska Dagbladet* 19.11.2014. © Anna Asker.
- Josephson, Olle, 2018: *Språkpolitik*. Stockholm: Morfem. © Olle Josephson.
- Melin, Lars och Melin, Martin, 1998: *Dösnack och kallprat*. Stockholm: Norstedts. © Lars Melin. © Martin Melin.
- Melin, Lars och Parkvall, Mikael, 2016: *Laddade ord. En bok om tankens makt över språket*. Stockholm: Morfem. © Lars Melin. © Mikael Parkvall.
- Nilsson, Emmeli, 2017: För 50 år sedan blev hon du med chefen. *Publikt* 2017:8. © Emmeli Nilsson.
- Nyström, Louisa och Hammarbäck, Peter, 2011: Sheng förenar och delar Kenya. *Språktidningen* 2011:2. © Louisa Nyström. © Peter Hammarbäck.
- Persson, Martin, 2016: Hen – ett litet och stort ord. *Bibliotek i samhälle* 2016:2. © Martin Persson.
- Ribbing, Magdalena, 2016: *Ribbings etikett*. Stockholm: Bokförlaget Forum. © Magdalena Ribbing.
- Rosengren, Izabella, 2017: Hej, hur helig är handskakningen? *forskning.se/2017/06/13/hej-hur-helig-ar-handskakningen/* Publicerad 13.6.2017. (Hämtad 8.6.2018.) © Izabella Rosengren.
- Sahl Johansson, Henrik, 2017: Nu omfamnar vi förortsslang. *Svenska Dagbladet* 10.2.2017. © Henrik Sahl Johansson.

Bildförteckning

- Augstein, Frank/TT. (Språkpolis)
- dartlab/Istock. (Illustration av handskakning)
- Drante/Istock. (Omslagsbild)
- Fatmayilmaz/Istock. (Gammaldags tapet, s. 13–15)
- FG Trade/Istock. (Kram)
- Fourleaflover/Istock. (Stadskarta, s. 24–25)
- Hammarbäck, Peter. Ursprungligen publicerad i *Språktidningen* 2011:2. (Dickson Mwaneki)
- Icodacci/Istock. (Sekreterare vid skrivmaskin)
- Irungu, Daniel/TT. (Nairobi, s. 26–28)
- Kitanovic, Milovan/Istock. (Ljus marmor, s. 6–7)
- Lorek, Nora/TT. (Svenska Akademiens ordlista/SAOL)
- LysenkoAlexander/Istock. (Pratbubblor, s. 10–12)
- Lübeck, Andreas. (Rickard Jonsson)
- Maskot/TT. (Ungdomar som pratar)
- Nordin, Pia. (Lena Lind Palicki)
- Olegback/Istock. (Tejpbiter, s. 18)
- Petrova, Anastaciia/Istock. (Frostigt fönster, s. 19–21)
- SDI Productions/Istock. (Handskakning)
- Sjöberg, Sven-Erik /TT. (Bror Rexed)
- topform84/Istock. (Arga ansikten, s. 29)
- Westerlund, Åsa/ TT. (Olle Josephson)

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för nordiska språk
Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk
© Skolverket

